

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Педагогикалық басқару жүйелерінің негізі және мектепшілік бақылау

ЖАРИЯЛАНДЫ
17.03.2021СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/92263/>

Жалпы басқару, ол айқындалған ақпаратқа негізделі отырып, талдау жасау, бақылау, нысананы мақсатқа жетуі үшін реттеу және дұрыс шешім қабылдау. Басқару нысаны болып техникалық, биологиялық, әлеуметтік жүйелер табылуы мүмкін. Әлеуметтік жүйенің ең кең тараған түрлерінің бірі білім жүйесі және өзіне тән елдің, мекеннің, облыстығы, қаланың және ауданның барлық жүйелерін қамтиды. Жалпы мектептік білім бұл динамикалық әлеуметтік жүйе сияқты мектепшілік басқарудың нысаны болып табылады. Осыған байланысты мектепті басқару және олардың компоненттерін, бөліктерін және басқа да қатысушы жүйелерін жалпымектептік білім жүйесі деп қарастырсақ болады.

Бұл жүйеге жалпы педагогикалық процесс, сынып оқыту жүйесі, мектеп жұмысын тәрбиелеу жүйесі, қатысушының эстетикалық тәрбие жүйесі кіреді. Жалпы мектепті басқаруды бөлшектеп қарастыру мектепшілік басқарудың мазмұнын көрсетеді. Мектепшілік басқару өз алдына мақсатқа жету, педагогикалық жүйені жалпылама танып білу, нысана заңдылықтарын қарастыру арқылы барынша оңтайлы шешім қабылдау болып табылады. Педагогикалық процесс қатысушыларының жүйесі тізбе сияқты бірінен кейін бірі келесі функцияларды атқарады: педагогикалық талдау, жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау, реттеу.

Мектепшілік басқаруды дәстүрлі жүйеде түсіндіретін болсақ, ол субъектінің белгіленген нысанаға басқарушылық жүргізуі; сапаны жақсарту мақсатында басқарушылық жүйенің тигізетін әсері, педагогикалық еңбекке байланысты ғылыми элементтерді енгізу болып табылады.

Қазіргі кезде басқаруда ұжымдағы қызметкерлердің тәжірибесіне сүйенген жөн, яғни шешім қабылдағанда оны талдау, олардың көзқарасын тыңдау арқылы ортақ шешім қабылдаған жөн. Педагогикалық жүйеде жекешелік педагогика және психологиялық білімнің тереңдігіне, ұстаздың, қатысушының, ата-аналардың жеке психологиялық ерекшеліктерінің есебіне негізделген. Басқарудағы бірігушілік және ұжымдық, ол

қарама-қарсы тұлғаның бірлік танытуын көрсетеді. Бірігушілікте шешімдер тез қабылданатын болса, ал ұжымдылық өз «жайлылығымен» ерекшеленеді.

Педагогикалық жүйені басқарудың тиімділігі көбіне анық және қажет ақпаратқа байланысты болады. Ақпараттың толық және жан-жақты болуы үшін, оған тексеру жүргізіліп, талдау жасалуы қажет.

Педагогикалық жүйеде ақпараттың жетіспеушілігі көбіне тәрбиелеу саласында қатты байқалады. Оқу-тәрбие процесінде біз көбіне қатысушының үлгерімі, білім сапасы туралы ақпаратты көбірек аламыз, ал оның жеке басы, мінез- құлқы, қасиеттері туралы ақпараттар аз болып келеді.

Мектепішілік ақпаратпен жұмыспен тұлғаға осы ақпаратты қалай жинауды, сақтауды, қолдануды білу керек. Мектеп басшысы өз қызметінде тексеруді, сауалнаманы жиі ұйымдастыруы тиіс. Қазіргі кезде компьютердің және техникалық құралдардың енуіне байланысты ақпараттың жиналуы және оның реттелуі барынша азайды. Мектеп басшылығы өз қызметінде техникалық мектепішілік ақпаратты енгізуге және оның басшылық қызметкерінің ұстаздардың қолдануына мүмкіндік жасауы тиіс. Педагогикалық жүйеде ақпарат қажет, бірақ ең маңыздысы басқарушылық ақпарат, ол басқару жүйесіне байланысты тиімді ақпарат алуға көмектеседі.

Педагогикалық жүйе өз бетімен дамып, басқарылады және бірнеше компоненттерден құралады. Педагогикалық жүйені басқару ол, біріншіден, оның толықтылығын сақтайды. Екіншіден, басқа жеке компоненттерге әсер етеді және өзгеруіне ықпалын тигізеді.

Педагогикалық жүйенің реттелуі осылайша жалпыламалық қажеттілігін қанағаттандыру үшін, көздеген мақсатқа дәл көрсетілген уақытында жетуі тиіс. Осы мақсат педагогикалық жүйенің мазмұнын ашады. Басқа жүйе сияқты педагогикалық жүйеде жеткен жетістіктеріне байланысты мазмұндалады. Мектепті педагогикалық жүйенің басқару нысаны ретінде қарастыру басқару қызметінің ұстаздарға, қызметкерлерге, оқушыларға көзделген мақсатқа жету үшін түрлі әдіс-тәсілдердің қолданылатындығын білдіреді. Мұндай жағдайда педагогикалық жүйе өз көздеген мақсатына жетеді және компоненттерімен жаңарып отырады.

Педагогикалық жүйеде ең маңызды жүйе қалыптастырушы фактор болып ұстаз бен қатысушылардың, баланың жеке басының өсуіне, өзін-өзі тануы мен дамуына негізделген. Мектеп мақсаты — бастамалық тәрбиенің негізін қалыптастыру, яғни ол өз ішіне интеллектуалды, эстетикалық, еңбектік, экологиялық, құқықтық және басқа да тәрбиені кірістіреді. Басқарудың ең тиімді түрі болып мектеп басшыларының, ұстаздардың, оқушылардың ортақ мақсатқа жетуі үшін өз ойларын қосып және оның жүзеге асуына ықпал жасау табылады.

Педагогикалық жүйенің әлеуметтік-педагогикалық жағдайды қалыптастырылуы, ол

тұрақты жағдай, оның анықталуы және дамуы мектепті басқаруды кем дегенде екі бөлімге бөлу керек: жалпы және жеке. Жалпы жағдайға әлеуметтік, экологиялық, тәрбиелік, ұлттық, географиялық жағдайлар жатады. Ал, жеке жағдайға әлеуметтік географиялық қатысушылардың құрамының ерекшелігі, мектептің орналасқан жері (қалалық не ауылдық) мектептің материалдық жағдайы, қоршаған ортаны қорғау бойынша тәрбие жұмыстары жатады. Педагогикалық жүйенің тиімді жүргізіліп жатқанын ұстаз бен оқушылардың қарым-қатынасы, ата-аналардың педагогиканы білу деңгейі арқылы білуге болады.

Басқару жүйесінде басты орын оқушылар ұжымына тиесілі және осыған байланысты екі көлденең басқару сатысын көрсетуге болады: жалпы мектептік ұжым және сынып ұжымы. Ал, тігінен басқару түріне жалпылама ұйымдар, спорт секциялары, үйірмелер, және т.б. жатады. Педагогикалық қызметтерді шешуге бағытталған тәсілдер әдіс болып табылады. Олардың тиімділігі жоғарыда атап өткендей, ұстаз бен оқушылардың қарым-қатынасына байланысты. Сондықтан үйрету, бақылау, жаттықтыру сияқты тәсілдерден басқа, ұстаз ақпаратты жинау, сақтау және реттеу сияқты тәсілдерді білуі тиіс. Басқаша айтқанда, әрбір басшылықтардың назарында болуы тиіс. Аталған компоненттер өзінен-өзі пайда болмайды, олар ұстаз қызметтерінен қалыптасып, содан кейін педагогикалық жүйенің қалыптастырушы компоненттері бола алады.

Қалыптастырушы компонент болып педагогикалық талдау, жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау сияқты педагогикалық жүйенің қозғалысын, өзгерісін көрсететін қызметтер жатады. Мектепшілік басқару мен бақылау осы негізде жүзеге асатын болса, мектепте жұмыстың жанданып, білім сапасының артуы, бәсекеге қабілетті тұлға қалыптасуы сөзсіз.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.